

Luku 19: Näkökulmia tehtäviin ja kuviin

1. Mitkä ovat rikoksen tunnusmerkit?

- Teon tunnusmerkit on kirjoitettu lakiin.
- Teosta on määrätty laissa rangaistus.
- Teosta voi saada rangaistuksen vain, jos se oli sen tekohetkellä säädetty rangaistavaksi.
- Myös tekemättä jättäminen voi olla rikos, esimerkiksi jonkin asian laiminlyönti (kuten lapsen heitteillejätto).

2. Mitä eroa on seuraavilla käsitteillä?

a) rikos – rikosoikeudellinen vastuu

- Rikoksella on lakiin kirjoitetut tunnusmerkit.
- Rikosoikeudellinen vastuu tarkoittaa vastuuta teoistaan tuomioistuimessa eli sitä, että voi saada rikoksistaan rangaistuksen.

b) syyntakeinen – syyntakeeton

- Syyntakeinen on ihminen, joka ymmärtää tekojensa seuraukset ja joka voidaan rangaista.
- Syyntakeeton ihminen taas ei ymmärrä tekojensa lainvastaisuutta eikä niiden seurauksia tai ei pysty säätämään käyttäytymistään, joten häntä ei rangaista.

c) tahallinen rikos – tuottamuksellinen rikos

- Tahallinen rikos on sellainen teko, jonka sen tekijä tietää olevan rikollinen, mutta hän tahtoo tehdä sen siitä huolimatta.
- Tuottamuksellinen rikos on teko, joka on seurausta huolimattomuudesta tai varomattomuudesta.

3. Miten rangaistusta määriteltäessä otetaan huomioon

a) rikoksen yrittäminen

- Rikoksen yrittämisestä säädetään yleensä rikoksen tekemistä alhaisempi rangaistus.
- Rikoksen yrittämisestä ei välttämättä rangaista, jos tekijä on vapaaehtoisesti luopunut sen toteuttamisesta.

b) rikoksen avustaminen

- Rikoksen avustamisesta säädetään rikoksen tekemistä alhaisempi rangaistus.

c) rikokseen yllyttäminen

- Rikokseen yllyttämiseen syyllistynyt tuomitaan samaan rangaistukseen kuin varsinainen rikosentekijä.

d) rikoskumppanuus

- Kaikkia rikoskumppaneita rangaistaan rikoksen tekemisestä samalla tavalla.

e) hätävarjelu?

- Hätävarjeluun turvautunutta ei rangaista teostaan, kunhan hän on käyttänyt vain välttämättömiä keinoja.
- Jos hän on käyttänyt liiallisia voimakeinoja, häntä voidaan rangaista. Kyse on silloin hätävarjeluun liioittelusta.

4. Lue teksti. Mihin rikokseen kukin pojista syyllistyi?

18-vuotiaalla Kaalepilla oli tapana liikkua nuorempien kavereiden, 15-vuotiaan Kallen ja 14-vuotiaan Nestorin, seurassa. Eräänä kesäisenä lauantaiyönä Kaaleppi, Kalle ja Nestori istuivat tupakoiden jalkapallokentän laidalla. Heillä oli tylsää, tupakat olivat loppumaisillaan ja kaljaakin teki mieli. Kaaleppi keksi, että lähellä olevan keilahallin kioskissa oli sekä tupakkaa että olutta, ja hän oli nähnyt, mihin ne oli varastoitu. Kaaleppi käski Kallen ja Nestorin mennä varastamaan tupakkaa ja kaljaa. Läheisestä metsästä hän haki kavereille paksun puukepin, jolla he saisivat rikottua keilahallin sivuikkunan. Itse hän jäi ulos vahtimaan.

Tupakan ja kaljan hakumatka sujui hyvin, mutta pojat alkoivat tapella saaliista. Nuorempien poikien mielestä saalis kuului pääosin heille, koska he olivat sen hakeneet. Kaaleppi suuttui ja mukiloi Kallen pahanpäiväisesti. Keilahallilla oli kameravalvonta, jonka avulla poliisi tunnisti kaikki nuoret miehet.

- Kaaleppi: rikokseen yllyttäminen, rikoskumppanuus vahingonteossa ja varkaudessa, pahoinpitely tai törkeä pahoinpitely (riippuu mukiloinnin pahanpäiväisyyden asteesta)
- Kalle: vahingonteko, varkaus; Nuorena rikosentekijänä häntä voidaan rangaista lievennetyn rangaistusasteikon mukaan.
- Nestori: vahingonteko, varkaus; Hän ei ole alle 15-vuotiaana rikosoikeudellisesti vastuunalainen eli häntä ei rangaista rikoksista.

5. Lue teksti ja vastaa kysymyksiin sen perusteella.

Aamukahvilla lehden sivua kääntäessään Minttuliisa vilkaisi keittiön ikkunasta ulos. Tummatakkinen mies talutti pihalla hänen upouutta sinistä maastopyöräänsä ja kadulle päästyään pinkaisi sillä karkuun. Minttuliisan kahvikuppi keikahti nurin, kun hän ryntäsi pihalle, käynnisti autonsa, ajoi miehen perään ja pakotti hänet pysähtymään kadun laitaan. Minttuliisa nousi autostaan, huusi miehelle ja väänsi pyörän itselleen. Miehen hän tuuppasi autoonsa ja vei poliisiasemalle.

Kotiin palattuaan Minttuliisa päätti lähteä metsään pyöräilemään. Kesken pyöräretken alkoi raju myrsky. Puita alkoi kaatua, ja Minttuliisa hätäntyi. Hän huomasi hirsimökin, mutta sen ovi oli salvalla kiinni, eikä yhtään ikkunaa ollut auki. Minttuliisa heitti kivenmurikan ikkunan läpi ja pääsi kipuamaan aukosta sisään.

Myrskyn tauottua Minttuliisa jatkoi pyöräilyä ja palasi iltamyöhällä kotiinsa päivän rasisuksista väsyneenä. Avatessaan ulko-ovea hän huomasi sivusilmällä jonkun pinkaisevan juoksuun puun varjosta ja hyökkäävän hänen kimppuunsa. Minttuliisa huitaisi molemmin käsin hyökkääjää, joka rojahti oven viereen nurmikolle. ”Huhuh”, Minttuliisa huokaisi, ”kylläpä tänään sattuu ja tapahtuu.”

a) Tunnista tarinasta teot, joista saattaa lain mukaan saada rangaistuksen.

- maastopyörän vieminen
- pyöräilijän kiilaaminen autolla (mahdollinen liikenneturvan vaarantaminen)
- ikkunan rikkominen
- mökkiin tunkeutuminen
- kimppuun hyökkääminen
- kimppuun hyökkäävän huitominen

b) Pohdi, mitä on otettava huomioon tekojen rangaistuksia arvioitaessa.

- Maastopyörän vieminen ja kimppuun hyökkääminen ovat tekoja, jotka täyttävät rikoksen tunnusmerkit.
- Kiilaaminen voisi olla törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen. Jos pakottaa autolla pyöräilijän pysähtymään, se voi olla pyöräilijälle hengenvaarallista.
- Ikkunan rikkominen ja mökkiin tunkeutuminen voitaisiin tulkita pakkotilassa tehdyksi teoksi, jolloin ne eivät olekaan rikoksia, joista pitäisi rangaista.
- Kimppuun hyökkäävän huitominen on hätävarjelua, joka ei myöskään ole rikos, josta pitäisi rangaista, jollei huitominen ole hätävarjeluun liioittelua, jolloin siitä voidaan rangaista.

6. Pohdi esimerkkien avulla, milloin teko on rikos ja milloin rikos voidaan jättää rankaisematta. (yo-tehtävä S2007 ja S2020)

- Teko on rikos silloin, kun se on rikoslaissa määrätty rangaistavaksi ja se täyttää laissa määritellyn tunnusmerkistön.
- Laillisuusperiaate: Vain sellaisesta teosta voi saada rangaistuksen, joka oli tekohetkellä säädetty rangaistavaksi).
- Pahoinpitely on melko tyypillinen rikos, jonka tekijä voidaan jättää tuomitsematta, jos teko katsotaan vähäiseksi.
- Hätävarjelussa ihminen esimerkiksi puolustaa omaa henkeään, jolloin toisen lyömisestä ei rangaista, kunhan ei liioittele lyömisessään.
- Pakkotilassa tehty teko, esimerkiksi ikkunan rikkominen, ei myöskään johda tuomitsemiseen.
- Tahallisten tekojen lisäksi myös tuottamukselliset teot ovat rikoksia, joista rangaistaan, jos laissa niin määrätään, esimerkiksi varomattomuus liikenteessä.
- Alle 15-vuotiaan tekemä rikos jää lain mukaan rankaisematta.
- Syyntakeetonta ihmistä ei tuomita rangaistukseen, koska hän ei kykene säätämään käyttäytymistään eikä ymmärrä tekojensa lainvastaisuutta eikä niiden seurauksia.
- Päihtymyksen vuoksi ei jätetä tuomitsematta, ellei tekijä ole ottanut esimerkiksi väärää lääkkeitä erehdyksessä ja niiden vaikutuksesta tehnyt jotain mitä ei muuten tekisi.

- Vahingossa tehty teko jätetään tuomitsematta. Vahinko on esimerkiksi ruuhkassa toisen ihmisen tönäisy niin että tämä kaatuu ja loukkaantuu.
- Vanhentunut rikos jätetään tuomitsematta.
- Mikäli teko voidaan sovittaa, tai se on vähäinen tai lopputulos olisi kohtuuton, syyttäjä voi tehdä syyttämättäjättämispäätöksen tai tuomioistuin jättää tuomitsematta.

7. Etsi kuusi erilaista rikosuutista. Millaisista rikoksista niissä on kyse?

- Opiskelijan oma vastaus

8. Mene poliisin nettisivulle. Valitse kohdasta ”rikokset” kaksi tai kolme erilaista rikosta. Selvitä, millaisia rikoksia ne ovat ja millaisia ohjeita poliisi antaa, jotta voisit välttyä joutumasta tällaisen rikoksen uhriksi.

- Esimerkkejä:
  - Väkivaltarikokset. Suomalainen vakava väkivalta ei yleensä kohdistu sattumanvaraisesti valikoituihin uhreihin. Yleensä tekijä ja uhri ovat toisilleen tuttuja ja väkivaltaan liittyy päihteiden käyttö. Usein siis uhri on tietänyt tekijän mahdollisen väkivaltaisen käyttäytymisen, joten välttämällä tämän seuraa voi yrittää välttää joutumasta väkivallan kohteeksi. Toinen keino on vähentää omaa päihteiden käyttöä ja pyrkiä vähentämään myös mahdollisen tekijän päihteiden käyttöä. Varsinkin perheväkivallan kohteeksi joutuneelle tai mahdollisesti joutuvalla poliisi antaa monia ohjeita, kuten yhteydenottoa poliisiin, sosiaaliviranomaisiin, rikosuhripäivystykseen, turvakotiin tai muuhun auttavaan tahoon. Väkivallalta voi suojautua hakemalla lähestymiskieltoa. Sen hakemiseen on monella eri kielellä esite. Poliisin sivulla on myös monia linkkejä sivuille, joista voi löytää lisää neuvoja.
  - Omaisuusrikosten uhriksi joutumisen välttämistä neuvotaan seuraavasti: Omaisuusrikoksia voidaan ennalta estää melko yksinkertaisin keinoin ja vähin kustannuksin tekemällä asuntoihin, kesämökkeihin, ajoneuvoihin ja veneisiin murtautumisen mahdollisimman hankalaksi, ääntä aiheuttavaksi ja aikaa vieväksi. Kunnollinen lukitus ja valaistus, omaisuuden merkitseminen sekä erilaisten hälytyslaitteiden käyttö ovat hyviä keinoja varkauksien ennalta ehkäisyyn. Erikseen vielä opastetaan tarkemmin asunnon, vapaa-ajan asunnon ja polkupyörän suojaamista.
  - Huijauksia poliisin sivulla esitellään monipuolisesti kertomalla huijauksen monia muotoja, esimerkiksi valepoliisi-ilmiö, nigerialaiskirjeet, internetkaupat ja lomaosakehuijaus. Näiden eri huijaustapojen varomista ja välttämistä esitellään varsin laajasti.
  - Huumausainerikoksia on monenlaisia käytöstä myyntiin. Rangaistukset vaihtelevat sakkorangaistuksista 10 vuoden vankeusrangaistukseen. Ohjeita välttää näitä rikoksia on poliisin sivulla vähän. Oma toiminta huumausaineiden välttämiseksi on keskeistä.
  - Raiskausta rikoksena ei selitetä tällä sivulla, mutta sivuilla on monia ohjeita siitä, miten kannattaa menetellä, jos on joutunut raiskauksen uhriksi.